

*Om mine forfædre.
Af Magdalene Knudsen,
f. Zachariassen*

Anna Dorthea, (min mor) , født i Aabenraa den 6/4-1824, død i Dybbøl den 14/9-1903. Mor måtte som den ældste datter hjælpe til i hjemmet også som barnepige særlig for den yngste søster, hvad ikke altid, var så interessant. Mor kom tidligt ud at tjene, først hos en jomfru Koch i Aabenraa; men senere hos den tyske provst Rehoff, og flygtede med familien, da krigen 1848 udbrød, da provst Rehoff nok selv havde været med til at stifte oprøret. De flygtede i to lukkede vogne, og fik af og til friske heste for, indtil de var i sikkerhed. Provsten og fruene var i den ene vogn og mor og børnene i den anden. De rejste sydpå, først til Kiel, så til Rendsborg og til sidst til Hamburg. Mor tjente hos Rehoffs i 11 år og havde meget at fortælle fra den tid. Lønningen var ikke stor, en tid kun 5 bankdaler (6-7 kr.) for et år men den kunne slå til. Venskabet med familien Rehoff varede helt til en mor blev en ældre kone, da hun besøgte dem, der endnu boede i Hamburg. Efter stormfloden 1872 viste de også, at de ikke havde glemt deres gamle barnepige. I Rehoffs hjem blev der kun talt tysk, så mor og så siden gerne både skrev og talte tysk. År 1854 blev mor gift med snedker Hans Christian Hansen i Aabenraa, som døde allerede Året efter, og mor måtte friste nogle trange kår med sin lille Hansine Christiane, som blev født den 21/6-1855, en måned efter faderens død. Mor holdt da syskole for at ernære sig selv og lille Hansine måtte have vuggen i skolestuen hos sig; måtte da også pantsætte af sine smykker for at få det nødvendige.

Mor blev 34 år gammel den 15/3-1858 gift med Jørgen Peter Zachariassen (min far), som hun lærte at kende, idet hendes første mand døde under et besøg i mine bedsteforældres hjem. Far var 8 år yngre end mor, men en alvorlig og god familiefar, også for steddatteren Hansine, havde en tid været på en missionsskole i Celle i Hannover, men blev alligevel herhjemme. De købte et teglværk ved Nybølnord, eller som vi sagde Skodsbølmark (Broager sogn). Her levede far og mor lykkeligt sammen, skønt mor vel knap kunne forstå fars rent danske sindelag og hans dybe sorg over den sørgelige ende på krigen 1864. Også dette ægteskab blev kun af kort varighed, idet far, som ellers var sund og stærk, døde ret pludseligt af skarlagensfeber, som havde angrebet alle os børn, og en søster (Cathrine) var lige bukket under netop på sin 6-års fødselsdag. En lille bror, 2 år gammel, var død 2 år før. Det var i efteråret 1866. Det var et hårdt slag for mor, nu sad hun enke med 4

børn, hvoraf jeg, den yngste, kun var ½ år gammel. Og mor, som fra sine yngre dage ikke var vant til landhusholdning og arbejdsfolk, og som desuden havde en stor gæld. at slås med, fik nogle trange og besværlige år med at opretholde hjemmet, forhandle med og prøve på at til-

fredsstille kreditorerne osv. Og så samtidig være en god mor for sine børn, og det var hun. Mine ældre søskende kan jo bedre end jeg huske de år der nede på Skodsbølmark, hvorledes mor ikke sparede sig selv. Lille og nærmest spinkel af vækst gik hun til tider selv med ved arbejdet på teglværket, og ved alt derhjemme - dog lærte hun aldrig at malke. Så kom stormfloden den 13/11-1872.

Vandet steg op i teglværket og ødelagde meget, også de rå sten, som stod opstablet og ventede på at blive brændt. Folkene, som boede på teglværket, måtte forlade det, og mor, som selv var derude for at se ødelæggelsen, måtte hjælpes hjem af vor trofast karl, Hans Jensen, da vandet nåede hende til brystet. – Det var for hårdt et slag for mor, og hun solgte teglværket og flyttede til Broager.

Imidlertid var mine to ældste søskende, Hansine og Jørgen, blevet konfirmerede og kommet ud i plads, hvorimod bror Andreas, som var 2 år ældre end jeg, og jeg fulgtes med mor og flyttede sammen med hende fra den ene lejlighed til den anden. Mor gik ud og plejede syge og strikkede for folk for at tjene lidt; havde også en lille forretning med uldgarn m.m. Ved flid. og sparsommelighed klarede mor sig godt; og jeg har mange gode minder fra de år derhjemme hos mor. Bror Andreas kom imidlertid til Aller, så han kunne få sine sidste skoleår i Kristiansfeldt, Som 15-16 årig dreng rejste han til Finland (Åbo) til en farbror Jens, som var orgelbygger der. Her fik han gigtfeber, som var hård. ved ham og da også forvoldte en hjertefejl, så da han 20 år gammel kom herhjem på session var han svag og døde på et besøg hos vores onkel og tante i Aller, hvor han havde været som stor dreng. Så måtte mor også følge ham til graven. Mor ville gerne gøre for os børn, hvad hun mente, var det bedste, og da vi blev voksne (ja, søster Hansine var imidlertid blevet gift med rebslager Hans Clausen i Ullerup, på Sundeved), indvilgede mor i, skønt hun selv i sin ungdom kun havde lært tysk, og hun ikke kendte noget til de danske højskoler, at først Jørgen og siden jeg kom på Ryslinge højskole; det havde nogle af mors gode venner arbejdet for, og det har vi været taknemmelige for. Det var godt at bror Jørgen fik sligt et ophold, inden han skulle være tysk soldat og ligge som dragon i Elsas i 3 år uden at komme hjem i den tid. Men han har også i høj grad vist sin taknemmelighed overfor mor, idet det nærmest skyldtes hans omsorg for hende, at hun fik så lys og god en alderdom, som det var tilfældet. Da broder Jørgen fik sit hjem i Dybbøl, nød mor meget godt derfra, og var meget af tiden der, ja, da også i Ullerup hos søster Hansine. Mor døde da også efter et kort sygeleje i broder Jørgens hjem, hvor hans kone gjorde alt så godt for mor. Det var den 14/9-1903 at mor med fred lukkede sine øjne, og dermed var et langt og bevæget liv afsluttet; men mor var ikke bange for at dø. Hun glædede sig til at samles med de af hendes kære, som var gået forud, og til for evig at være hos Gud, som her havde været hendes tilflugt og hjælp i gode og onde dage.

Mor var rank af holdning, bevægede sig let og bar til sin død præget af købstadslivet i de unge dage, både i væsen og tænke måde. Ligeledes var hendes flittige hænder sjældent i ro, hun forsynede både børn og børnebørn rigeligt med strikkearbejde, helst noget der var lidt kunst ved, så mange sengetæpper m.m. vidner endnu om hendes flid.

Lidt om mig selv og mine søskende. (Skrevet i August 1936)

Jeg er født på Skodsbølmark den 2/1-1865 som den yngste af søskendeflokken.

Søster Hansine, som blev født i Aabenraa en måned efter sin fars død, var dengang 11 år, og jeg husker ikke noget fra hendes ophold i hjemmet. For efter mors mening, at få bedre undervisning end i den almindelige skole, blev hun undervist sammen med doktor Schimhoffs børn i Broager, hvor det hele gik på tysk.

Efter konfirmationen fik hun plads hos pastor Reuter i Broager som mor kendte fra hans barndom i Aabenraa. Senere kom hun i andre hjem, sidst hos pastor Lawaetz i Snogebæk, hvor hun underviste børnene. Allerede 22 år gammel blev hun gift med rebslager Hans Clausen, Ullerup, hvor de levede et flittigt og lykkeligt liv, havde et hyggeligt hjem, hvor vi søskende altid befandt os vel og altid var velkomne.

De havde 3 børn:

1) Christian, der blev rebslager som sin far. Han blev gift ned Margrethe Thumann fra Egen på Als og bosatte sig i Felsted; men da krigen udbrød i 1914, kom han straks med og faldt et par måneder før våbenstilstanden i efteråret 1918. De havde 3 børn: Johanne, Hansine og Hans, som alle er gift; Johanne og Hansine i Amerika og Hans i Gentofte, hvor han driver en skotøjsforretning i Lyngby.

.2) Maria er ugift og har det meste af sin tid været i hjemmet, i mange år med en lille forretning med skotøj, uldgarn m.m. Nu lever hun sammen med sin mor i Sønderborg og er en uvurderlig støtte for hende, som i de senere år har været meget åndelig svækket. Faderen døde under krigen.

3) Hans kom i købmandslære og fik efter et ophold både i Finland og København en skotøjsforretning i København, som han drev med stor dygtighed, så han blev den største import af af skotøj til Danmark, særlig fra Tjsekkoslovakiet. Han blev gift ned postmester Bohns datter Gudrun Bohn. De havde 3 børn: Grethe, Aivi og Bodil, som nu alle er voksne. Hans døde allerede før han var 50 år til stor sorg for hans nærmeste; men en trøst var det, at han efterlod dem stor velstand, så både hans enke, hans mor og hans søskende m. børn blev velstillet.

Enken sidder som største parthaver i aktieselskabet H.C. Clausen, som forretningen nu kaldes.

Bror Jørgen

Bror Jørgen er født på Skodsbølmark den 27/3-1859 og har altså levet sin barndom der; har sikkert fået lov til at bruge sine kræfter, skønt han var lille af vækst, båtte ved arbejdet der hjemme på ejendommen og på teglværket, da far døde så tidlig. Efter konfirmationen kom han ud at tjene, men mor sørgede for at han, ligesom søster Hansine, kom i gode hjem. Som ganske ung kom han på Ryslinge højskole, og 20 år gammel blev han tysk soldat, blev på grund af en fejl ved den ene fod taget til Dragon og sendt til Elsass, hvor han lå i 3 år uden at se nogen af sine nærmeste i den tid; og livet dernede var ikke altid så lysteligt. Efter hjemkomsten havde han plads flere steder ved landbruget; men da foden generede ham ved dette arbejde, lærte han mejerifaget hos Buchardi, Birkendegård ved Kalundborg. Senere tog han plads som mejerist hos Anders Kristensen, Dybbøl fællesmejeri. Manden blev syg og døde, og bror Jørgen blev i 1888 gift med enken Sofie, født Hansen. Der var to børn; Nikolaj og Cathrine, som straks sluttede sig til stedfaderen, som om det havde været deres egen far, og det gode forhold holdt også i fremtiden og er der stadig. Der levedes et lykkeligt men bevæget liv på Dybbøl mejeri, idet turister, som gæstede Sønderjylland og gjerne skulle se Dybbøl med dens mange minder, meget ofte blev henvist til Dybbøl mejeri hvor de altid blev gæstfri modtaget, så særlig sommeren og ferietiden var en travl tid for husmoderen. Mejeriet gav i disse år gode indtægter, så de økonomiske forhold tillod dem denne gæstfrihed, og selv fik de derved del i mange af de goder, som sønderjyderne ellers måtte savne, nemlig omgang med de danske præster, lærere, studenter og mange andre betydelige mænd og kvinder, Dette rige både nationalt og kristelige liv, som levedes på Dybbøl mejeri, prægede også de unge, som opholdt sig der, både børnene og andre unge, som i egenskab af medhjælpere opholdt sig der en tid. Både Nicolaj og Cathrine måtte som unge lide under Køllers udvisningspolitik, idet de begge blev udvist, endda de var født og opvokset i Dybbøl. Cathrine fik senere ved giftermål med Kristian Jessen (preussisk undersåt) lov til at komme tilbage. Nikolaj blev trods sit dårlige helbred en hård, nød for myndighederne at knække, idet han voldte dem al den besvær med udvisninger m.m. som det var muligt. Han har trods det dårlige helbred (tuberkulose) et udmærket humør, og kan nok live op i et selskab; hans hustru, Margrethe, f. Banefeldt, ser lidt mere tungt på tilværelsen. –

Broder Jørgen og Sofie havde 3 børn:

1) Nanna: som blev en ualmindelig afholdt ung pige, tidlig udviklet, som hun var efter alt, hvad hun havde oplevet i sit hjem, på højskole og andre steder, hvor livet rørte sig. 1913 blev hun gift med gårdejer Jørgen Gram i Gabøl, hvor hun nu snart i 25 år har virket som en god hustru og mor, og afholdt af de unge som husmor og skattet som værtinde både for de mange, som kommer der i forretningsanliggender (manden har stor hesteavl), venner og slægtninge, og mange, som benytter "Ankergård" i Gabøl som ferieopholdssted. Der er 6 børn: Marie, Helga, Hans Jørgen, tvillingsøstre Kaja og Sofie og Anker.

2) Jørgen blev både en begavet og afholdt ung landmand, men da krigen brød ud i 1914, stod han som alle de unge i Sønderjylland overfor valget: flygte over grænsen til Danmark, hvilket var meget farefuldt og tilmed usikkert med hensyn til fremtiden, eller at gå med tyskerne i krig mod mennesker, som han aldrig havde set, og altså ikke havde noget imod. Han valgte, selv om det var svært både for ham og forældrene, det sidste, blev indkaldt i oktober 1914 og havde nogle svære måneder sammen med sine krigsfæller i skyttegrave m.m. og faldt for en fjendtlig kugle, da han var på forpost i Belgien den 25/4-1915. Imidlertid havde de derhjemme delt kår med alle andre sønderjyske hjem. Broder Jørgen havde som mistænkt for danskvenlig spionage m.m. sammen med andre ligesindede siddet arresteret i Sønderborg i 6 uger; imens måtte hans kone se at klare sagerne med mejeriet og andre besværligheder, trods det, at de unge medhjælperere dels blev udvist og dels kom med i den frygtelige krig.

3) Svend Harald havde begyndt at læse til præst sig opholdt sig nord for grænsen og valgte trods indkaldelse til session at blive, hvor han var, da han mente, at han måske i fremtiden kunne gavne sine landsmænd mere på den måde, end om han satte livet til på krigsskuepladsen. Da den lykkelige dag for Sønderjyllands genforening med Danmark kom, var Svend også parat til at stille sig til rådighed. Han blev først hjælpepræst og siden sognepræst i Hvidding og Rejsby, var der en række år og vandt sig mange venner, men mente så, at hans plads var nærmere ved grænsen, og da præsteembedet i Kliplev blev ledigt, søgte Svend, trods den mindre løn dertil, hvor han fremdeles arbejder, tit under vanskelige forhold, da menigheden der i sognet både nationalt og kirkeligt står skarpt overfor hinanden; så det kan være vanskeligt at samle folk til fredeligt, opbyggende og frugtbringende samvær. Svend har en god støtte i sin hustru Erna, f. Ejaas. Der er 3 sønner: Jørgen, Erik og Uffe.

Broder Jørgen har altså, hvad fremgår af ovenstående, haft glæde af sine børn. Selv har han fremdeles taget livlig del i alt, hvad han mente var til gavn for land og folk. Efter genforeningen blev han udnævnt til Ridder af Dannebrog og har tit været med på højere steder. 1935 mistede han sin gode hustru, og siden helbredet knap er så solidt som tidligere, er han mere i ro derhjemme på aftægten til mejerigården, som nu er på fremmede hænder, da Nikolaj på grund af manglende helbred ikke kunne magte den, og Jørgen måtte blive derude på valpladsen.

Om mig selv

Jeg er altså den yngste af søskendeflokken, og da jeg kun var 5-6 år, da teglværket og ejendommen på Skodsbølmark blev solgt, og mor flyttede til Broager og min bror Andreas ret tidlig kom hjemmefra, idet han, som andetsteds nævnt, levede sine sidste barndoms- og skoleår hos vor onkel og tante i Aller, kom jeg til at leve mere ene sammen med mor end nogen af de andre søskende, og jeg syntes, at ingen havde en mor som jeg; hvad mor sagde og gjorde, var absolut rigtigt. Fik jeg en irettesættelse, var den altid velfortjent. Mor var særsærlig på vagt overfor løgn, indprentede mig også både ved ord og eksempler nødvendigheden af flid og sparsommelighed, så selvom mange af mine kammerater og

jævnaldrende havde mere fritid til leg og flere fornøjelser, så vakte det ingen bitterhed hos mig, Mor ville gerne selv undvære behageligheder for at gøre det godt for mig og holde mig borte fra, hvad der kunne nedbryde, hvad hun gerne ville bygge op. Mor gik flittig til kirke, og jeg fik mærke, at kristendommen var en livsbetingelse for mor. Da jeg var 15 år, blev jeg konfirmeret i Broager kirke af den dansktalende, men tysksindede, pastor Reuter sammen med 78 jævnaldrende drenge og piger fra Broager sogn. Der var lagt forskellige planer angående min fremtid, bl.a. sygeplejegyerningen. Min lærer, den tysksindede lærer Viereck, hvem jeg satte højt (han havde været min eneste lærer de sidste J år) mente, at mine evner kunne slå til til lærerindeuddannelse og ville have mig på et tysk seminar, f.eks. Augustenborg eller Kiel; men bror Jørgen og nogen af mors dansksindede venner fik det lavet sådan, at jeg kom på Ryslinge højskole, og sommeren 1881 blev en herlig tid. Livet der på skolen sammen med andre unge piger, undervisningen, som var en modsætning til den, jeg havde fået i skolen, og allermest gamle pastor Vilhelm Birkedals forkyndelse i Nazarethkirken var en stor oplevelse for mig. Nu blev det klart for mig, at skulle jeg undervise, så skulle det være i den ånd, som herskede her, og ikke efter tysk mønster. Her hørte jeg også for første gang noget af Danmarks historie, ja også Danmarks geografi, som var helt fremmed for mig. Læreren på skolen var Nanny Helms, datter af pastor Helms i Skellerup nogle mil derfra. Nanny var meget interesseret i det sønderjyske spørgsmål, og da hun mærkede, at jeg nok ville have en gerning dernede, men manglede kundskaber til at udføre den, foreslog hun, at jeg skulle tage med hende hjem, så både hun og hendes far kunne bøde lidt på manglerne. Det skete, så jeg fik ophold i et prægtigt præstehjem i 3/4, år. (Jeg syntes absolut, den gamle præst måtte ligne apostlen Johannes). Her fik jeg foruden undervisningen del i familielivet og blev bl.a. knyttet ned stærke bånd til Nannys søster Marie, en meget klog og alvorlig pige, men hvem jeg siden delte meget, og fik lov til at kigge ind i hendes rene og trofaste sind. Marie endte sine dage allerede som ung på sindssygeanstalten i Middelfart, hvor familien med tungt sind måtte føre hende hen. - Efter opholdet i Skellerup var der tale om, at jeg skulle tage plads som lærerinde i en privat familie; men da jeg kun var 16 år, og min duelighed. som lærerinde også kundskabsmæssigt kunne være meget bedre, fik jeg af Sønderjysk Samfund understøttelse til at komme på Askov højskole. Det var i Schrøders, Nutzhorns og la Cours tid, så også det blev en rig sommer, særlig gjorde la Cour med sit jævne stilfærdige væsen og sine dybt alvorlige ord indtryk på mig; og om søndagen gik turen i almindelighed. til Vejen kirke, hvor den gamle pastor Svestrup gav af sit varme hjerte det, som vi unge trængte til.

Fra Askov kom jeg hjem, d.v.s. nærmest til søster Hansine i Ullerup, hvor jeg hjalp hende i huset, men samtidig kiggede efter lejlighed til at prøve mine kræfter, hvad jeg fik lov til samme efterår, idet pladsen som huslærerinde hos gårdejer Philipsen, Skeldemark, Broager sogn, blev ledig. Det var nærmest ham, der havde hjulpet mig til at komme på Ryslinge. Det var et af de førende danske hjem der på egnen, så der havde jeg lejlighed til at lære adskillige kendte mænd og kvinder at kende; men jeg så og hørte også ting der i hjemmet, som kunne afskrække en fra selv at stifte hjem. Imidlertid lærte jeg også der

først min tilkommende mand at kende; han havde nemlig planteskole og drev gartneri ud fra nabogården. Han var livlig og tog ivrigt del i alt, hvad der rørte sig af dansk, både nationalt og kirkeligt, så vi mødtes tit og havde altid nok at tale om.

Hos Philipsen var jeg et år og underviste 4 døtre så godt, som jeg nu forstod, dog følte jeg godt, at mit arbejde ikke var tilfredsstillende og jeg fik lov til i efteråret 1883 at komme på frk. Zahles skole i København på afdelingen for privatlærerinder. Og der var der plan i undervisningen. Jeg tog med lyst del i næsten alle fag, holdt af lærerinderne og havde ikke vanskeligt ved at følge med. Uden for skoletiden havde jeg mange gode oplevelser, så bl.a. de forskellige museer, de store haveanlæg, hørte biskop Stæhr Rørdam i Helligåndskirken og gamle pastor Brandt i Vartov, var også i Domkirken og Holmens kirke; og så var jeg sammen med mange af mine kammerater vidne til Christiansborg slots brand.

Efter et års skoletid i København rejste jeg hjem. Kursuset varede egentlig 2 år, men det blev for dyrt, og jeg sluttede af ned det ene år og fik intet eksamensbevis, da det ikke gaves på den afdeling, men et vidnesbyrd fra de forskellige lærerinder, som jeg er glad for endnu at eje. Jeg har siden her i Vejstrup truffet en af mine kæreste lærerinder derovre fra, frk. Christiane Lund, som levede sine sidste dage i Haderslev, næsten fuldstændig døv, men lige interesseret i alt, hvad godt der rørte sig.

Da jeg kom hjem, var det meningen, at jeg der i Broager skulle samle børn til undervisning i alt dansk, som modvægt til den tyske skoleundervisning, og frimenighedspræst Thomsen var ivrig for det; men allerede i januar 1885 kom der bud efter mig til Mjolden, som hørte til den kreds, hvor Povlsen, Bovlund, kom som præst. Han vidste, at jeg nærmest var ledig, og da lærerinden hos Jens Andersen Petersen i Mjolden (Olivia Jensen fra Bornholm) var blevet udvist, fordi hun havde været på en udflugt sammen med andre unge til Vestjylland, blev der spurgt, om jeg, der jo var tysk undersåt, ville tage hendes plads. Lidt betænkelig var jeg, da jeg endnu knap var 19 år, og børnene der var store. Den ældste, Hans Peter, var kommen til friskolen i Hejls for at blive konfirmeret derfra, han boede på Bygebjærg hos den kendte Jep. Fink. Jakob var 12 år, Ane 10 og Hage 8 år. Dem skulle jeg altså undervise. Den tyske præst, som skulle anerkende min duelighed, så mine vidnesbyrd fra København, og de var gode nok; men f.eks. i stedet for danmarkshistorie skulle der hellere have stået verdens- eller tysklandshistorie. Nå, det gik altsammen, børnene og jeg blev gode venner, og jeg selv lærte meget ved undervisningen. Ved den halvårige eksamen gik det så som så; men vi klarede os, og de næste 4½ år jeg var i det hjem, blev en rig tid for mig, idet der blev levet stærkt med både nationalt og i menigheden. I kirken kom vi ikke, da der var en frimenighed, som Povlsen, Bovlund, altså betjente, og gudstjenesten blev holdt i forsamlingshuset. Der var megen sygdom i hjemmet, mens jeg var der, og sværest var det, da manden blev angrebet af en rygmarvslidelse, som voldte ham frygtelige smerter og til sidst tog følelsen helt af underkroppen. Han lå syg i 11 måneder, og hans kone, Mathilde, passede ham troligt; men da der i de sidste 3 måneder skulle våges hos ham om natten, hjalp vi hinanden, så vi

skiftedes til, hvad der jo gik ud over undervisningen. I den tid var pastor Povlsen til stor trøst i hjemmet, og på en måde var det en stor glæde at sidde ved Jens Andersens seng og tale med ham og være vidne til, hvorledes han takkede Gud, hver gang smerterne hørte op, og i det hele taget tale med Gud, som om han så ham ved. siden af sig. Jens Andersen døde den 2/8-1887 omgivet af hustru og børn og vis på, at han gik ind til herligheden. Det var svært for Mathilde, som kort før havde mistet en lille dreng, at blive ene tilbage. Børnene var endnu så unge; men hun havde mange gode venner, som gjerne ville hjælpe hende til rette. Skønt Mathilde gjerne ville, ieg skulle blive i hjemmet og fortsætte undervisningen af hendes børn (der var endnu en lille pige, som ikke havde begyndt skolen), var jeg ikke selv tilfreds med mit arbejde og besluttede i foråret 1889 at finde noget andet. Imidlertid var bror Jørgen blevet gift og havde sit eget hjem i Dybbøl, som foran fortalt, og ivrig, som han var efter at fremme alt, hvad der var dansk, og særlig hjælpe børnene, deriblandt Nikolaj og Chatrine, som ikke hørte andet i skolen end tysk, til at bevare kendskabet til det danske sprog: ved læsning og skrivning, og også kende lidt til fædrelandets historie, som i høj grad blev forvansket i skolen, ønskede han, at jeg skulle komme til dem og prøve, hvad jeg kunne udrette. For at få lidt friske impulser hjalp han mig til at komme på Askov højskole sommeren 1889, hvorfra jeg så tog til Dybbøl. Der i bror Jørgens hjem samledes så børn fra byen, hvem der måtte og ville og jeg læste for dem og underviste dem så godt jeg forstod, havde også håndarbejde med pigerne; det hele, tror jeg nok, til glæde både for børnene og mig. Den øvrige tid. hjalp jeg Sofie i huset og bror Jørgen på kontoret, så tiden var godt optaget, og jeg befandt mig som hjemme. Sofie behandlede mig absolut som en søster. Således gik tiden da den sommer og vinter.

Imidlertid. var Ole Knudsen, som var fra Horsenseggen, ligesom så mange andre bleven udvist som besværlig for tyskerne. Ole Knudsen rejste til Vejstrup, købte et stykke jord der (for at være så nær grænsen som muligt), og byggede sig en lille villa af brædder og boede der i "Håbet", som han kaldte den. Det var i 1886. Han holdt sig dog mest til Hejls, hvor pastor Topsøe den gang var præst, og der var et rigt menigheds- og ungdomsliv; og han fik mange venner. Sit lille stykke jord (2 tdr. land) arbejdede han godt i og begyndte en planteskole; men han havde af de tyske myndigheder fået lov til at komme til Skeldemark (jeg tror 3 gange) for at få sine træer m.m. realiseret. På en af disse rejser (som for øvrigt blev hyppigere end tilladt, da han glemte at melde sig og få sine papirer påtegnet) kom han da også til Dybbøl mejeri, hvor jeg var, og det gamle bekendtskab blev fornyet og endte med., at vi blev enige om at dele kår med. hinanden. Det var i foråret 1890.

Fra nu af tog mine tanker en lidt anden retning, idet jeg skulle tænke på, hvad der hørte til at have eget hjem. Det var ikke altid lutter glæde, da jeg tit tider tvivlede på rigtigheden af, hvad der var bestemt. Dog var Ole Knudsen så sikker på, at det skulle være sådan, at han snart begyndte opførelsen af vort tilkommende fælles hjem, efter at han ved et af mine besøg hos ham i det lille hyggelige "Håbet" havde forvissat sig om, at også jeg syntes, at stedet var ideelt: et lille stykke fra vejen og med en herlig udsigt over Hejlsminde og skov og bakker syd for grænsen. Midt i september var huset så godt som

færdig, og min fæstemand hentede mig og de ting, jeg skulle have med der nede fra, med sit køretøj, en ret stor arbejdsfjedervogn forspændt med hans gode hest, Knabstrupperen "Skjold".

Den 26. september stod vort bryllup. Vi blev viet i Vejstrup kirke af pastor Agerskov, og festen stod på højskolehjemmet (det gamle) i Kolding, og mange både af Oles og mine venner var bedt med foruden de nære slægtninge, som kunne komme, så det blev en ret stor forsamling.

Så begyndte hverdagslivet eller hvedebrødsdagene. Og så kom vanskelighederne. To mennesker var kommet sammen, begge med en rig og lys ungdom bag sig, hvad særlig gjaldt for mit vedkommende; men også Ole Knudsen havde oplevet meget rigt og godt, havde været på Vallekilde højskole under Ernst Triers ledelse, på Hjørlande højskole, havde tjent hos Boysen, Gedved, Seminarium og været i andre gode hjem, og havde taget livlig del i ungdomsbevægelserne.

Begge havde vi altså betingelse for at danne et hjem, hvor der var godt at være både for os selv, og for dem der skulle dele det med os. Men noget selvstændige naturer var vi begge, og ikke særlig vant til at rette os efter andre end os selv og det, som vi nu kaldte for ret. Og så viste det sig, at der var så mange ting, vi så forskelligt på og kunne ikke rigtig anerkende hinandens meninger, så der kom sammenstød og misforståelser, som tit kunne sidde længe og gnave på det gode forhold; dog kunne vi fremdeles for det meste følges ad til sammenkomster: gudstjenester og møder, hvorfra vi kunne få noget godt med hjem. Da pastor Johannes Clausen var præst i Vonsild, tog vi tit der hen til kirke - der er flere af børnene døbt - og menighedsmøder i præstegården; senere også til Taps, hvor pastor Ring kom hen; men godt, at vi fik en præst her i Vejstrup, til hvem vi med tillid kunne sende vore børn til konfirmation, nemlig pastor Rasmussen. Ja, vores far blev også siden så glad for pastor Fog-Nielsen i Hejls. Og da Skamlingsbanke højskole blev begyndt, tog han ivrig del der; Georg Himmelstrup, som startede den, var jo hans gamle lærer fra Hjørlande.

Trods en ret god gartnerforretning kneb det alligevel til økonomisk. Mit helbred, som altid havde været solidt, svigtede til tider, særlig, når jeg ventede de små, og også enkelte gange bagefter. Efterhånden blev der lidt rigeligt at tage fat på, eftersom børneflokken voksede, og vi også fik adskillige andre børn og unge i vort hjem, som der skulle sørges for. Arbejdet ude omkring voksede også, da vores far stadig fik mere jord. ind til ejendommen, byggede både små og større huse, da der skulle være plads både til redskaber og kreaturer.

Ja, der kunne skrives meget om vort ægteskab og virksomhed i de 36 år, vi levede sammen, men meget af det kan I, mine børn, huske og selv dømmе om. Et vil jeg sige, at selv om det tit var svære tider, så har jeg dog som hustru oplevet de lykkeligste timer og dage i mit liv. Jeg glemmer ikke den lykke jeg følte, da vor første søn var bleven født. At jeg var mor til et velskabt barn, var mig næsten ufatteligt. Han var selvfølgelig også et

vidunderbarn både i fars og mors øjne. Godt, at han fik søskende og dermed konkurrenter, ellers var han nok b1even forkælet. Det blev der imidlertid ingen tid til, idet alle kræfter skulle tages i brug ved arbejdet; det mærkede både Jørgen og alle I andre. - En stor højtid. og fest var det, når vi ved dåben fik lov til at lægge Jer over i Guds arme og overgive Jer til hans varetægt.

Det har pint mig meget at jeg, som selv havde fået så meget godt, af forskellige grunde har været så lidt for mit hjem og mine børn, men er taknemmelig for, at trods alle mangler og fejltrin i vort hjem, som de fleste af Jer godt har kunnet se, at jeg dog med sandhed. kan sige, at jeg har 8 gode børn, som hver på sin plads og på sin måde gjerne vil være med til at fremme det gode og hæmme det onde her i verden.

Og så tak for al den ufortjente kærlighed, I viser mig særlig nu, jeg er ved at blive gammel og uden Jer ville føle mig meget ene. Jeg kunne have undt vores far, at han skulle have oplevet alt det gode, som er blevet mig til del på de gamle dage. Det nåede han ikke, men så slap han også for det, som ikke kunne have undgået at pine ham også for at sidde som en lammet stakkel, hvad hans sygdom nok kunne have ført til. Nej, det var nok bedst, det gik, som det gik!

En stol tak skylder jeg bror Jørgen for, hvad han, ja også hans hustru har været for mig og mine, både økonomisk og på anden måde, lige fra de unge år og til dagen i dag.